

БЕЛЕЖЕЊЕ НОВИХ РЕЧИ

Последњих деценија број нових речи и значења се нагло повећава. Овај процес је посебно карактеристичан за водеће језике света „који изражавају свепланетарно искуство“. Према подацима француских филолога лексика француског језика у XX столећу обнавља се сваких десет година за 25 процената. Процес повећавања знатно превазилази процес смањивања. Током 1957-64. године у Француској је објављиван велики једнојезички *Речник француског језика* у шест томова Пола Робера. Већ 1972. год. био је потребан читав том од 500 страна са посебним допунама за тај речник. Робер истиче да додатни том у основном свом делу садржи речи које су се први пут појавиле последњих двадесет година (1951-1971). Аутор говори о навали нових речи уз подршку штампе, радија, телевизије, биоскопа, јавне речи, научно-популарне литературе итд.

Други аутори говоре о „неологијској експлозији“, која је условила рађање посебне гране лексикологије – неологије, науке о неологизмима.

Има и другачијих мишљења. Руски лексикограф С. И. Ожегов сматра да количина нових речи, у односу на целокупну лексикону руског језика, није тако велика. Од приближно 90.000 речи у речнику Д. Н. Ушакова на нове речи отпада нешто више од хиљаду (в. Ожегов 1974:33). Међутим, ово мишљење не противречи претходном јер је речник руског језика под редакцијом Д. Н. Ушакова издат пре Другог светског рата, а експлозија нових речи везује се за последњих педесетак година.

Увећање броја нових речи које се јављају у савременом стандардном српском језику последњих деценија се све више убрзава. Сакупљање и изучавање нових речи, израза и значења значајно је са друштвено-историјског, културно-сазнајног и лингвистичког становишта. Испитивање њиховог састава, структуре, значења, функције и др. осветљава сложене проблеме опште теорије језика (нпр. однос речи и појма, речи и реалије, развитак језика, улога социјалних и унутарјезичких фактора, однос језика и говора и др.) и помаже изучавању многих конкретних питања лексикологије, граматике и стилистике. Читаоцима се омогућава да сазнају значе-

ње многих речи, њима непознатих или недовољно познатих, са којима се свакодневно срећу на страницама новина и часописа.

Лексикографи одавно траже начин да благовремено бележе нове речи. Они, пре свега, теже да изразе фактичко стање речничког фонда у тренутку појављивања речника, али то није могуће јер се речници раде дуже време. Укратко ће бити наведено где се све налазе забележене нове речи.

1. РЕЧНИЦИ НОВИХ РЕЧИ

У многим земљама се издају речници нових речи који захватају већи или мањи део нових речи. Код нас је објављено само неколико – *Речник нових речи* Јована Ћирилова (два издања, 1982, 1991), истоимени речник Ивана Клајна (1992), *Речник новијих англицизама* (Васић, Прћић, Нејгебауер 2001), прве две свеске *Великог речника нових и незабележених речи* (Оташевић 2004, 2005) и *Речник нових и незабележених речи (сажето издање)* (Оташевић 2009).

2. СПЕЦИЈАЛНИ ЧАСОПИСИ И БИЛТЕНИ

Н. З. Котелова сматра да важан задатак за будућност у оквиру неолошке лексикографије остаје припрема мобилних информацијско-приручних издања – билтена нових речи који ће представљати неологизме невеликог периода и неће имати нормативних циљева. Слично издање ће морати да отвара широк приступ свему новом у језику, укључујући „једнодневне речи”, жаргонизме и различите окационализме (в. Котелова 1978:25-26).

Први покушај таквог информационог издања је серија *Новое в русской лексике. Словарные материалы*, објављивана у Москви од 1977. године. Овакви билтени су, несумњиво, и нама потребни. Пошто нема довољно ни људи ни средстава, могу се објављивати збирке нових речи које неће бити обрађене тако исцрпно као, на пример, речи у РСАНУ, али ће моћи да послуже као грађа за будуће речнике, нова издања постојећих или њихове допунске томове. Сигурно је да ће те збирке имати вишеструку практичну вредност и током излажења. Пионирску улогу у социјалистичкој Југославији имао је *Вјесников Квиз*, који је више од пет година објављивао *Мали Квизов рјечник*. Његов значај и вредност далеко превазилазе енигматске оквире.

Ажурношћу и високим нивоом представљања лексичког материјала истичу се француски часописи *La Banque des mots* и *La clé des mots*.

3. НОВА ИЗДАЊА РЕЧНИКА

Већина речника настоји да у новом издању осавремени и освежи свој лексички фонд. Наши описни речници се издају веома дуго и нова издања су ретка.

Речници страних речи прилично ажурно осавремењују своју лексику, поготово *Велики речник нових речи и израза* Ивана Клајна и Милана Шипке (2006 и даље).

4. ДОПУНСКИ ТОМОВИ

Време између два издања многотомних описних речника је обично веома дуго па се прибегава издавању допунских томова. Код нас то, засад, није пракса.

5. ДВОЈЕЗИЧНИ РЕЧНИЦИ

Велики двојезични речници садрже одређен број речи које другде нису забележене. Обимнији речници садрже изванредан број нових интернационализама који се у преводу само гласовно прилагођавају српском језику. Превођењем страних речи састављач речника понекад „уводи” у наш језик нове речи.

6. ТЕРМИНОЛОШКИ РЕЧНИЦИ

Терминолошка лексика се најбрже развија и број термина далеко превазилази општу лексику. Последњих двадесетак година код нас је публиковано више десетина терминолошких речника који донекле успевају да прате тај брзи развој. Многи термини улазе, или су већ ушли, у општи лексички фонд, а у општим описним речницима нису забележени.

7. АНЕКСНИ РЕЧНИЦИ

Неопходност да се тема специјалног садржаја учини разумљивом широком кругу читалаца присиљава аутора чланка (или редакцију) да, упоредо са објашњењем речи у тексту, објављује анексне речнике. У њих

се не уноси све ново што се у последње време појавило у језику. Обично се објашњава оно за шта се претпоставља да је читаоцима непознато и нејасно. Ту улазе ускоспецијалне речи, егзотизми и неологизми.

8. ПРЕГЛЕДНИ РЕЧНИЦИ

„Прегледни речници” се повремено објављују у новинама и часописима. У њима се, као и у анексім речницима, објашњавају нове и широком кругу читалаца непознате речи. Од анексих се разликују по томе што не морају бити објављени уз неки чланак или тематски блок, и, по правилу, обимнији су од речника уз чланке. *Преводилац* (часопис Удружења научних и стручних преводилаца Србије) повремено објављује различите двојезичне и вишејезичне глосаре нових термина (некада се могу наћи и у оквиру чланка) с којима се и неспецијалисти често срећу („Основни термини из рачунске технике“, „Како да наш политички језик буде у преводу разумљив?“, „Новине у савременој друштвено-политичкој терминологији и фразеологији“ итд.). Због своје релативне „невезаности“ не могу се подвести под анексне речнике.

9. САЈТОВИ

Неколико сајтова садржи спискове речи српског језика са семантичким дефиницијама. Један од њих је *štaZnači.com* (www.staznaci.com), „Potpuno besplatan online srpski rečnik : definicije i značenje srpskih reči”. Међу обрађеним речима налазе се и неологизми. Предност ових сајтова је што се нова лексика веома једноставно додаје. Није нам познато да ли постоји сајт који садржи искључиво неологизме.

ЛИТЕРАТУРА И РЕЧНИЦИ

- Васић, Прћић, Нејгебауер 2001: Vera Vasić, Tvrtko Prčić, Vera Nejgebauer, *Do you speak anglosrpski? : Rečnik novijih anglicizama*. Novi Sad: Zmaj.
- Клајн 1992: Иван Клајн: *Речник нових речи*. Нови Сад: Матица српска.
- Клајн и Шипка 2006: Иван Клајн, Милан Шипка, *Велики речник нових речи и израза*. Нови Сад: Прометеј.
- Котелова 1978: З. Н. Котелова, „Первый опыт лексикографического описания русских неологизмов“. у: Котелова Н. З. (ур.), *Новые слова и словари новых слов*. Ленинград: Наука, стр. 5–26.

- Ожегов 1974: С. И. Ожегов, *Лексикологија. Лексикографија. Култура речи*. Москва: Высшая школа.
- Оташевић 2004: Ђорђе Оташевић: *Велики речник нових и незабележених речи 1*. Београд: Алма.
- Оташевић 2005: Ђорђе Оташевић: *Велики речник нових и незабележених речи 2*. Београд: Алма.
- Оташевић 2008: Ђорђе Оташевић: *Речник нових и незабележених речи (сажето издање)*. Београд: Алма.
- Ћирилов 1982: Јован Ћирилов: *Речник нових речи, израза и значења насталих у српскохрватском језику после другог светског рата*. Београд: Народна књига.
- Ћирилов 1991: Јован Ћирилов: *Нови речник нових речи, израза и значења преузетих из других језика или насталих у српскохрватском језику после Другог светског рата*. Београд, 1991.

Текст је донекле измењен и допуњен одељак из монографије *Нове речи и значења у савременом стандардном српском језику : Лингвистички аспект* (Београд: Алма, 2008). Објављујемо га с дозволом аутора.